

ke crkve u Zagrebu koja je godine 1828. posvećena sv. Baziliju Velikomu. Ona je za biskupa Ilije Hranilovića Cvjetašina dograđena prema projektu znamenitoga Hermanna Bolléa, te 1885. posvećena sv. Ćirilu i Metodu. Danas ima status konkatedrale. Godine 1964. objavljen je Dekret o istočnim katoličkim crkvama na Drugom vatikanskom saboru koji im je dozvolio pravo na zasebne obrede, liturgiju i crkvenu disciplinu.

Goran Ivanišević uložio je mnogo truda da u *Ljetopisu* minuciozno izloži po godinama značajne događaje iz povijesti grkokatolika u Hrvatskoj.

Zanimljiv je i *Pojmovnik* koji većim dijelom obuhvaća abecedni popis imena osoba. Tako se, primjerice, može pročitati kako je Bazilije (Vasilije) Božičković (1777.–1785.) bio prvi križevački biskup, čijom je zaslugom 1774. izgrađeno novo grkokatoličko sjemenište u Zagrebu jer je staro bilo stradalo u požaru. Autor daje osnovne podatke o crkvenim velikodostojnicima pa se iz njihovih kratkih životopisa može nazrijeti i (pri)povijest

grkokatolika u Hrvatskoj. Od prvoga marčanskoga (vretanijskoga) biskupa Simeona (1611.–1630., umro 1643.) do Nikole Kekića, trinaestoga po redu križevačkoga biskupa (imenovao ga je papa Benedikt XVI. godine 2009.) koji tu dužnost obnaša i danas. Posljednja je natuknica u *Pojmovniku* posvećena Pavlu Zoričiću, čijim je nastojanjem kupljena zgrada na zagrebačkom Gradecu u kojem je najprije bilo smješteno grkokatoličko sjemenište, a u njegovoj se blizini nalazi konkatedralna crkva sv. Ćirila i Metodija. Podatci su izneseni podrobno, ali pregledno. Nakon popisa korištene literature slijede vrijedni povijesni dokumenti poput *Isprave o skla-panju Marčanske unije*, *Konstitucija pape Pavla V.* i slično.

Knjižica je vrijedan izvor informacija o tradiciji grkokatolika u Hrvatskoj. U doglednoj se budućnosti predviđa tiskanje drugoga, opsežnijega izdanja s više objašnjenih pojmova, a kronologija događaja bit će obogaćena slikovnim materijalom.

MARIJA-ANA DÜRRIGL

HRVATSKA GLAGOLJICA – PRISJEĆANJE NA JEDNO EUROPSKO SREDNJOVJEKOVNO PISMO: OD SREDNJEG VIJEKA DO NAŠIH DANA

Izložba Hrvatska glagoljica – prisjećanje na jedno europsko srednjovjekovno pismo: od srednjeg vijeka do naših dana

(Reims, 12. prosinca 2012. – 24. veljače 2013.)

U Palači Tau, u gradu Reimsu, u središtu regije Champagne, 12. prosinca 2012. otvorena je izložba *Hrvatska*

glagoljica – prisjećanje na jedno europsko srednjovjekovno pismo: od srednjeg vijeka do naših dana. Održala se u

sklopu Festivala Hrvatske u Francuskoj *Croatie, la voici!*, a u organizaciji Centra nacionalnih spomenika – Palača Tau, Ministarstva vanjskih i europskih poslova (MVEP) Republike Hrvatske i Ureda turističke zajednice grada Reimsa uz potporu Francuskoga instituta.

Grad Reims, krunidbeni grad francuskih vladara, simbolično je izabran za izložbu zbog povijesnih veza s Hrvatskom. Naime, *Reimski evanđelistar*, jedan od glavnih izložaka, na kojemu su francuski kraljevi prema povijesnim svjedočanstvima polagali prisegu pri krunidbi, pisan je većim dijelom hrvatskim crkvenoslavenskim jezikom na glagoljici. Ovakva je izložba prvi put organizirana u Francuskoj da bi se francuskoj javnosti predstavili neki od najvrednijih hrvatskih rukopisa, inkunabula, prvotisaka, misala pisanih glagoljčnim pismom (25 originala i 17 faksimila). Hrvatska je sa svojim starim knjigama na izložbi simbolično htjela reći da je zemlja zapadnoeuropske uljudbe i da pripada europskoj civilizaciji knjige. U impresivnom gotičkom prostoru nekadašnje nadbiskupske palače, na ukupnoj površini od 460 m², bilo je izloženo i 5 replika odljeva u prirodnoj veličini izabranih kamenih spomenika, među kojima se isticala *Bašćanska ploča*, kao i 28 popratnih panoa s fotografijama u boji i dvojezičnim francusko-engleskim legendama.

Izložbu je osmislila akademkinja Anica Nazor, realizirala ju je Erasmus naklada d.o.o., dok je autor scenografije arhitekt Zlatko Rebernjak. Među

članovima povjerenstva izložbe bili su Zvonimir Frka Petešić, sadašnji hrvatski veleposlanik u Kraljevini Maroku i tadašnji voditelj Službe za javnu diplomaciju MVEP-a koja je financirala izložbu i značajno pomogla njezinoj realizaciji, te Claude Grbeša, diplomat MVEP-a koji je bio voditelj projekta. Izložbu je vidjelo preko 10000 posjetitelja.

Kao što je rečeno, izložba je organizirana u gotičkoj palači Tau koja se nalazi u neposrednoj blizini reimske katedrale. U svom stalnom postavu posjetiteljima nudi prikaz krunidbe francuskih kraljeva, a u reimskoj ih je katedrali, remek-djelu francuske gotike, okrunjeno 29. U njoj je koncem 5. stoljeća kršten merovinški vladar Klodvig, što se smatra jednim od početaka europskoga srednjovjekovlja.

U takvu su ambijentu bili izloženi hrvatski eksponati posuđeni iz Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (NSK) i iz Staroslavenskoga instituta u Zagrebu. Među njima našli su se prvotisk glagoljskoga *Misala po zakonu rimskoga dvora* na hrvatskom crkvenoslavenskom jeziku iz 1483. godine, najstariji europski misal tiskan na nelatiničnom pismu samo 28 godina nakon Gutenbergove *Biblije*, zatim prijevod *Vinodolskoga zakonika* (1288.) iz XVI. stoljeća koji je uz *Rusku pravdu* najstariji zakonik na nekom slavenskom jeziku, potom rukopis *Brevijar popa Mavra* (1460.), inkunabula *Baromićev brevijar* (1493.) te tiskani *Misal hruacki* Šimuna Kožićića Benje (1531.).

Glavna atrakcija izložbe bio je *Reimski evanđelistar* koji je u francuskoj povijesnoj baštini poznat pod imenom *Texte du Sacre* (*Tekst krunidbe*). U povijesnim je vrelima navedeno da su francuski kraljevi polagali na njemu prisegu pri krunidbi u reimskoj katedrali. Premda se o tome još vode stručne rasprave, *Reimski evanđelistar* iz 1395. najčuveniji je glagoljični rukopis u Francuskoj. Čuva se u knjižnici Carnegie u Reimsu i vlasništvo je francuske države. Sastavljen je od dvaju dijelova jednakoga formata i sadržaja, naknadno uvezanih u jednu knjigu. Opsežniji je dio pisan u samostanu Emaus u Pragu, lijepom hrvatskom uglatom glagoljicom i hrvatskim crkvenoslavenskim jezikom, a manji dio ruskom inačicom stare ćirilice u XI. ili XII. stoljeću. Rukopis je ukrašen minijaturama i inicijalima živih boja. Sadrži izbor iz evanđeljâ, poslanicâ i Djelâ apostolskih. Kardinal Charles de Lorraine, do kojeg je *Evanđelistar* došao preko Carigrada u XVI. stoljeću, svečano ga je poklonio knjižnici reimske katedrale, a izgledno je da ga je uvrstio u krunidbeni ceremonijal.

Izložba je bila popraćena dvojezičnim francuskim i engleskim katalogom (A4 format, 112 stranica) s predgovorom Vesne Pusić, potpredsjednice Vlade i ministrice vanjskih i europskih poslova RH. Ministarstvo je u nakladi od 6000 primjeraka izradilo besplatne dvojezične francusko-engleske prospekte. Osim podataka o glagoljici, njezinu nastanku i posebnostima, u pros-

pektu se nalazi kratak prikaz hrvatske povijesti, te fotografije svih hrvatskih kulturno-povijesnih i prirodnih ljepota upisanih na UNESCO-ov popis svjetske spomeničke baštine. Posjetitelji su također dobili letke s glagoljičnim abecedarijem. Izložbu prati multimedijski sadržaj. Naime, posjetiteljima je pružena mogućnost virtualnoga listanja starih glagoljskih rukopisa na internet-skim kioscima, a na jednom se ekranu prikazivao film o glagoljici uz intervju s autoricom izložbe Anicom Nazor.

Francuska se sredina s glagoljskim pismom upoznala najkasnije početkom XV. stoljeća kad je u njoj djelovao Juraj Slovinač, svećenik glagoljaš iz Akvilejske dijeceze (oko 1355.–1416.). Studirao je na Sorbonni i bio ondje profesor. Koncem 1404. napustio je Pariz i otišao u Tours gdje je bio kanonik i penitencijar stolne crkve sv. Gatiena. U Toursu je po sjećanju ispisao glagoljski abecedarij (početnicu) na praznim listovima jednoga latinskoga rukopisa koji se čuva u gradskoj knjižnici u Toursu. Glagoljična je slova nazvao *alphabetum chrawaticum*.

Glagoljica je zabilježena u knjizi *Linguarum Duodecim Characteribus Differentium Alphabetum Introductio* (1538.) francuskoga astronoma i lingvista Guillaumea Postellea te u knjizi *Les chroniques et annales de Poloigne* (1573.) francuskoga diplomata i kriptografa Blaisea de Vigenèrea. Navodi je *Francuska enciklopedija* (1751.). Mora se spomenuti da je na Sorbonni 1983. godine organiziran interdisciplinarni

simpozij pod naslovom *Hrvati i knjiška kultura* (*Les Croates et la civilisation du livre*) u povodu 500. obljetnice tiskanja prve knjige na hrvatskom jeziku. Francuski pak arhivi i knjižnice posjeduju neke glagoljske kodekse. Tako se u Francuskoj nacionalnoj knjižnici (BNF) u Parizu čuvaju dva hrvatska glagoljska zbornika (sign. Code Slave 11 i Code Slave 73). Isto tako, u Bibliothèque Mazarine u Parizu čuva se jedan od triju primjeraka glagoljskoga rituala *Knjižice*

krsta tiskanoga 1531. u Rijeci.

Na kraju možemo reći da je uspješno organizirana izložba potaknula prišnju francusko-hrvatsku suradnju koja se očekuje na nekim drugim projektima. Postignut je načelan dogovor između NSK i knjižnice Carnegie da se u reimskoj knjižnici postavi »hrvatska polica« s recentnim knjigama o Hrvatskoj na francuskom jeziku. Ovaj pak projekt NSK želi provesti u većini država članica EU.

CLAUDE GRBEŠA

REIMSKI EVANĐELISTAR, REMEK-DJELO HRVATSKE GLAGOLJICE

Međunarodni simpozij *Reimski evanđelistar; remek-djelo hrvatske glagoljice* (Reims, 13. veljače 2013.)

U reimskoj Palači Tau, u reprezentativnomu gotičkom prostoru nekadašnje nadbiskupske palače, 13. veljače 2013. održan je međunarodni znanstveni simpozij *Reimski evanđelistar; remek-djelo hrvatske glagoljice* u organizaciji francuskoga Centra nacionalnih spomenika – Palače Tau, Službe za javnu diplomaciju Ministarstva vanjskih i europskih poslova RH (MVEP) i Ureda turističke zajednice Grada Reimsa. *Reimski evanđelistar* pisan je većim dijelom hrvatskom glagoljicom, a prema nekim povijesnim izvorima francuski su kraljevi pri svečanoj krunidbi u reimskoj katedrali polagali na nj ruku.

Znanstveni se simpozij održao u istom prostoru u kojemu je od 12. prosinca 2012. do 24. veljače 2013. bila izložba *Hrvatska glagoljica – prisjeća-*

nje na jedno europsko srednjovjekovno pismo: od srednjeg vijeka do naših dana koju je posjetilo preko 10000 ljudi. Organiziran uz potporu Grada Reimsa, Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (NSK) te Sveučilišta Reims Champagne-Ardenne – Centra za studije i istraživanje kulturne povijesti (CERHIC), simpozij je bio jedna od posljednjih manifestacija održanih u okviru Festivala Hrvatske u Francuskoj *Croatie, la voici!*.

Službeno su ga otvorili Ivo Goldstein, hrvatski veleposlanik u Francuskoj, Bernard Mary, predsjednik Ureda turističke zajednice Grada Reimsa i Anne-Sophie Daumont, ravnateljica *ad interim* Palače Tau. Simpozij su moderirali Claude Grbeša, diplomat MVEP-a koji je bio voditelj projek-